

№2 (38), 2022

Басуға 28.12.2021. Пішімі 60x84 ¹/₈.
Қаріп түрі «Тип Таймс» Сықтывқар қағазы.
Көлемі 14,25. Таралымы 300 дана. Тапсырыс № 382.

050010, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды.

ISSN 2307-7891

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh National Pedagogical University

ХАБАРШЫ

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual education and philology of foreign languages»
№ 2(38), 2022

МАЗМУНЫ/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENTS

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Тусупова А. К.Шоканбаева Ш.С. Заманауи ақпараттық технологиялар арқылы шет тілін үйренудің тиімді әдістері.....	3
Мамедова Ф, Серікбай А Шетел тілін оқытуда ауызекі сөйлеу түрін дамытуда мобильді технологияларды қолдану.....	8
Аренова I.M Psychological aspects of pedagogical activity.....	17
Даркенова Д Бастауыш мектепте ағылшын тілін оқытудағы интегративті тәсіл.....	23
Абдулла Н Шетел тілін оқытудың компьютерлік және ақпараттық – коммуникациялық технологиялары.....	32
Азат А, Атабаева Ф.К Ағылшын тіліндегі фразалық етістіктерді оқытуда заманауи технологияларды қолдану.....	36
Н.Ә.Джиенғали Ағылшын тілін оқытуда сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясын пайдалану.....	40
Kulgildinova T.A. Improving speaking skills through the use of differentiated tasks in the english lesson.....	45
Оспаналиева С.Е. Нурекешова Г. Р Оқу - сөйлеу әрекетінің дербес түрі ретінде. Оқу стратегиялары.....	50
Сагадиева К.К., Мирза Н.В Развитие инновационного мышления студентов в процессе изучения иностранного языка.....	55
Шойбекова А. Ж. Абдраимова Э.Т. Мусина И.М. Визуальное обучение иностранному языку в вузе.....	58

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Yermekbaeva A.SH., Yuldasheva K.S Features of realities in artistic literary translation.....	64
Смагулова А.С., Өтепова А Саяси көшбасшылардың сөйлеген сөздеріндегі ілеспе аударма процесіндегі қателер.....	69

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

К.В. Altynbayeva G.A.Gaipova Science of linguistics, objectives and directions.....	77
Abibulla D. Sh. Importance of received pronunciation in the process of choosing titles for novels.....	80
Дженбаева К Заманауи тілдік тұлғалар – лингвистиканың когнитивтік бағытының зерттеу нысаны.....	86
Ермекбаева А. Ш Есіркеп Д.Б Қазіргі ағылшын тілді журналистикадағы перифразаның когнитивті-семантикалық ерекшелігі.....	90
Қыдырбай Қ.К, Жуасбаева Ә.Т. Көркем мәтін негізінде сөйлеу әрекетінің продуктивті түрлерін оқыту.....	95

БАС РЕДАКТОР

Т.Т. Аяпова – *ф.ғ.д., профессор*

БАС РЕДАКТОР ОРЫНБАСАРЫ:

Г.О. Сейдалиева – *PhD, оқытушы*

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Ж.А. Абуов – *ф.ғ.д., профессор*

Б.Е. Букабаева – *ф.ғ.к., доцент*

З.А. Кемелбекова – *ф.ғ.к., доцент*

З.Баданбекқызы – *ф.ғ.к., доцент*

Али Али Шабан – *PhD, Каир (Египет)*

Фатима Шнан-Давен – *PhD, (Франция)*

Әлімсейіт Әбілғазы – *ф.ғ.д., профессор (ҚХР)*

У.И. Иноятова – *п.ғ.д., (Өзбекстан)*

Осман Кабадайы – *PhD, (Турция)*

НӨМІРГЕ ЖАУАПТЫ ТҰЛҒА:

С.Е. Есенаман – *магистр, оқытушы*

РЕДАКТОР-КОРРЕКТОРЛАР:

С.Н. Балмуханова – *ф.ғ.к., доцент*

Г.О. Сейдалиева – *PhD, оқытушы*

Р.К. Оразова – *аға оқытушы*

Е.З. Есбосынов – *ф.ғ.к., доцент*

Б.С. Аширова – *ф.ғ.к., оқытушы*

С.Айтказы – *PhD, оқытушы*

С.Е. Есенаман – *магистр, оқытушы*

*Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне
12.02.2013 жылы тіркеліп, №13343-Ж куәлігі берілді.*

Шығарылу мерзімі жылына 4 рет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Аяпова Т.Т. – *д.ф.н., профессор*

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Сейдалиева Г.О. – *PhD, старший преподаватель*

СОСТАВ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Абуов Ж.А. – *д.ф.н., профессор*

Букабаева Б.Е. – *к.ф.н., доцент*

Кемелбекова З.А. – *к.ф.н., доцент*

Баданбекқызы З. – *к.ф.н., доцент*

Али Али Шабан – *PhD, Каир (Египет)*

Фатима Шнан-Давен – *PhD, (Франция)*

Әлімсейіт Әбілғазы – *д.ф.н., (КНР)*

Иноятова У.И. – *д.п.н., (Узбекистан)*

Осман Кабадайы – *PhD, (Турция)*

ОТВЕТСТВЕННЫЙ ЗА ВЫПУСК ЖУРНАЛА:

Есенаман С.Е. – *преподаватель, магистр*

РЕДАКТОРЫ-КОРРЕКТОРЫ:

Балмуханова С.Н. – *к.ф.н., доцент*

Сейдалиева Г.О. – *PhD, старший преподаватель*

Оразова Р.К. – *старший преподаватель*

Есбосынов Е.З. – *к.ф.н., доцент*

Аширова Б.С. – *к.ф.н., преподаватель*

Айтказы С. – *PhD, старший преподаватель*

Есенаман С.Е. – *преподаватель, магистр*

*Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации
Республики Казахстан 12 февраля 2013 г. №13343-Ж*

Периодичность 4 раза в год

EDITOR-IN-CHIEF

T.T. Ayapova – *doctor of Philological sciences, professor*

EDITOR-IN-CHIEF’S ASSISTANTS:

G.O. Seydalieva – *PhD, senior teacher*

EDITORIAL STAFF:

Zh.A. Abuov – *doctor of philological sciences, professor*

B.E. Bukabayeva – *candidate of philological sciences, associate professor*

Z.A. Kemelbekova – *candidate of philological sciences, associate professor*

Z.Badanbekkyzy – *candidate of philological sciences, associate professor*

Ali Ali Shaban – *PhD, Kair (Egypt)*

Fatima Shnah-Daven – *PhD, (France)*

Alimseyit Abilkazy – *PhD, (China)*

U.I. Inoyatova – *doctor of Philological, (Uzbekistan)*

Osman Kabadayı – *PhD, (Turkey)*

EXECUTIVE SECRETARY:

S.Yessenaman – *MA, teacher*

EDITORS-CORRECTORS:

S.N. Balmukhanova – *candidate of philological sciences, associate professor*

G.O. Seydalieva – *PhD, senior lecturer*

R.K. Orazova – *senior teacher*

E.Z. Yesbosynov – *candidate of philological sciences, associate professor*

B.S. Ashirova – *candidate of philological sciences, senior teacher*

S.Aiktazy – *PhD, senior teacher*

S.Y. Yessenaman – *MA, teacher*

*Journal is registered at the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan (Certificate №13343-J) 2013, February 12
Periodicity 4 times a year*

- 2 Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. М.: Международное отношения, 1975. - 240 с. - book
- 3 Вайсбурд М.Л. Реалии как элемент страноведения // Рус. яз. за рубежом. 1972. № 3. С. 98–100. - journal
- 4 Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224с. - book
- 5 Наер В.Л. Понимание и интерпретация (к основам интерпретации текста как аналитической деятельности) / Сборник научных трудов МГЛУ. Проблемы современной стилистики. – 2001. - Выпуск 459. – С.3-13. - journal
- 6 Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с. - book
- 7 Сдобников В.В., Петрова О.В. Теория перевода. — М.: АСТ: Восток—Запад, 2007. — 448с. - book
- 8 Гарусова Е.В. Интерпретативные позиции переводчика как причина 85 вариативности перевода: дис. канд. филол. наук: 10.02.20. - Тверь, 2007. - 173 с. - book
- 9 Пушкин А. С. Евгений Онегин. Драммы. – Москва: Издательство АСТ, 2016. -317с. -book
- 10 A.S. Kline. Eugene Onegin. Alexander Pushkin: All Rights Reserved. -2009. -206p. - book

МРНТИ 14.35.09

Смагулова А.С.¹, Өтепова Айымгүл²

¹филология ғылымдарының кандидаты, дипломатиялық аударма кафедрасының доценті халықаралық қатынастар факультеті әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Алматы, 050002 Қазақстан

e-mail: aigerim_0715@mail.rusmagulova.aigerm@kaznu.kz

²филология ғылымдарының магистрантты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің халықаралық қатынастар факультеті дипломатиялық аударма кафедрасының оқытушысы, қ., Қазақстан

e-mail: otepova.aiymgul@gmail.com

САЯСИ КӨШБАСШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕГЕН СӨЗДЕРІНДЕГІ ІЛЕСПЕ АУДАРМА ПРОЦЕСІНДЕГІ ҚАТЕЛЕР

Аңдатпа

Осы мақала саяси көшбасшылардың өткен кездесулерде сөйлеген сөздерін ілеспе аударма жасау барысында кеткен қателерді талдауға арналған. Авторлардың назарында ілеспе аудармада кездесетін қателер болды, негізгі ақпаратты қандай да бір дәрежеде бұрмалауға жол бермеу. Анықталған қателер үш түрге жатқызылды: нақты ақпаратты беру қателері және референциалдық қателер; түпнұсқаның логикасын бұрмалауға әкелетін қателер; стилистикалық бұрмалау. Аталған факторлар түпнұсқа тілдегі ақпараттың қазақ тіліне бұрымаланып аударылуына әсер етіп, ақпаратты қабылдаушы тарапынан қате түсініктің қалыптасына әкеліп соқтырады. Материал ретінде британдық саясаткер, 2016 және 2019 жылдар аралығында Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Біріккен Корольдігінің премьер министрі қызметін атқарған Тереза Мэйдің жиындар мен конференцияларда сөйлеген сөздеріне және оның ағылшын тілінен қазақ тіліне жасалған ілеспе аударма. Ілеспе аударманы Дипломатиялық аударма кафедрасының 2 курс магистранттары жасады. Жалпы синхронды аударма көп жағдайда өзінің ерекшелігіне байланысты аударма қателерінің пайда болуына бейім. Бұл ретте, шамасы, халықаралық қатынастар саласындағы аудармашы

ерекше мәртебеге ие және оған жекелеген жағдайларда одан ауытқуға мүмкіндік беретін дипломатиялық өкілеттіктер өнімді мемлекетаралық диалогты қолдау мақсатында түпнұсқаның мазмұны.

Кілт сөздер: аударма, ілеспе аударма, аударма қатесі, дипломатиялық дискурс

Aigerim Smagulova¹ Otepova Ayymgul²

¹*candidate of pedagogical sciences, professor of diplomatic translations chair, faculty of international relations, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan e-mail: aigerim_0715@mail.ru, fax-7(727-377-33-44) tel.: +7 701 167 4373*

²*teacher of diplomatic translations chair, faculty of international relations, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan. Almaty, Kazakhstan e-mail: otepova.aiymgul@gmail.com*

ERRORS IN THE PROCESS OF SIMULTANEOUS INTERPRETING IN THE PROCESS OF POLITICAL SPEECHES

Abstract

This article is devoted to the analysis of translation errors arising in the process of simultaneous interpreting of the summit of political leaders. The authors focused on translation errors which in one way or another cause the distortion of the information in the text transmitted to recipients on the respective sides. Identified errors were assigned to three types: errors of the factual information aspect; errors leading to logic distortions of the original; errors leading to stylistic distortions. It is planned to analyze the mistakes made by politicians in the simultaneous translation of their words from English to Kazakh. As a material, a simultaneous translation of the speeches of the British politician, Theresa May, who served as prime minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland between 2016 and 2019, at meetings and conferences, and her translation from English into Kazakh. Simultaneous translation was performed by 2nd year undergraduates of the Department of diplomatic translation. In general, simultaneous interpretation is largely susceptible to the occurrence of translation errors due to its specific nature. At the same time, most likely, the interpreter in the field of international relations has a special status and diplomatic capabilities that allow him in some cases to deviate from the contents of the original in order to maintain a productive international dialogue.

Keywords: translation, simultaneous interpretation, translation error, diplomatic discourse.

Айгерім Смагулова¹, Отепова Айымгул²

¹*кандидат филологических наук, и.о. доцента кафедры дипломатического перевода факультета международных отношений Казахского национального университета имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан, e-mail: aigerim_0715@mail.ru*

²*магистр филологических наук, преподаватель кафедры дипломатического перевода факультета международных отношений Казахского национального университета имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан, e-mail: otepova.aiymgul@gmail.com*

ОШИБКИ В ПРОЦЕССЕ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА В ВЫСТУПЛЕНИЯХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ЛИДЕРОВ

Настоящая статья посвящена анализу переводческих ошибок, возникающих в процессесинхронного перевода встречи политических лидеров на высшем уровне. В фокусе внимания авторов находились переводческие ошибки, ведущие второй или иной степени к искажению информации для реципиентов. Выявленные ошибки были отнесены к трем типам: ошибки передачи фактической информации и референциальных значений; ошибки, приводящие к искажению логики оригинала; ошибки, приводящие к стилистическим искажениям. В статье рассматривается анализ высказываний политиков на ошибки, допущенные при синхронном переводе с английского языка на казахский язык. В качестве материала приводится синхронный перевод выступления британского политика Терезы Мэй, занимавшей пост премьер-министра Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии в период с 2016 по 2019 годы, на собраниях и конференциях и ее выступления с английского на казахский язык. Синхронный перевод выполнен магистрантами 2 курса кафедры дипломатического перевода. В целом, синхронный перевод в значительной степени подвержен ошибкам перевода из-за своей специфики. В то же время, скорее всего, переводчик в области международных отношений обладает особым статусом и дипломатическими возможностями, которые позволяют ему в некоторых случаях отклоняться от содержания оригинала в целях поддержания продуктивного международного диалога.

Ключевые слова: перевод, синхронный перевод, ошибка перевода, дипломатический дискурс.

Кіріспе

Ілеспе аударма ауызша аударманың басқа түрлерімен салыстырғанда әлдеқайда жас мамандық болып есептеледі. Аталған аударма түріне сұраныс 20-ғасырдың басында, Ұлттар Лигасы (1919 ж.), БҰҰ (1945 ж.) және т.б. халықаралық ұйымдардың пайда болуымен байланысты. Ілеспе аударма түрін қолдану идеясын алғаш болып американдық кәсіпкер Эдуард Филейн ұсынған. Ұлттар Лигасы аясында болатын конференция және кездесулерде қолданылып жүрген ізбе-із аударма уақытты алатынын байқап, кәсіпкер мәселенің шешімін іздей бастаған. 1925 жылы Эдуард Филейн Ұлттар Лигасының хатшысына уақытты үнемдеуге көмектесетін аударма түрін, яғни ілеспе аударманы ұсынып, хат жазады. Дегенмен бұл аударма түріне көшілік сынмен қарап, сенімсіздік танытты. Уақыт өтке келе, Екінші Дүниежүзілік соғыстан кейін, 1945-1946 жылдары Нюрнберг процессі кезінде ілеспе аударманың қарқынды қолданысқа еніп, тиімділігін ақтап шықты. Нюрнберг процессінің өзі ұзақ уақытқа созығандықтан, осы уақытқа дейін қолданыста болған ізбе-із аударма қолайсыз деп танылып, процессті ұйымдастырушылар ілеспе аудармаға жүгінді. Ілеспе аударманың дамуына әсер еткен тағы бір фактор – заманға сай техникалық мүкіндіктердің дамуы. Ілеспе аударма арнайы техникалық жабдықтарды талап етеді: аудармашыға арналған бутка, микрофон, құлаққап. Ілеспе аударма - спикерден екі немесе үш секунд қана қалып, ақпаратты аударатын, ауызша аудармадағы күрделі аударма түрі болып есептеледі. Айтып кеткеніміздей, ілеспе аударма сала ретінде жас және зерттелмеген сұрақтар бар. Сала бойынша алғашқы зерттеулерді А.Ф. Ширяев, И.А. Зимняя мен Г.В. Чернов, М.Я. Цвиллинг, Д. Селескович, А.Д. Швейцар, З.А. Кочкина, Б.А. Бенедиктов, А.Ш. Барик, Д. Гервер, Л. Виссон сияқты аудармашы-ғалымдар жүргізген. Зерттеушілер ілеспе аударма барысында жалпы механизмдерді, когнитивті үдерістерді және қолданылатын техникалар мен стратегияларды т.б. мәселелерді қарастырды.

Ілеспе аударма барысында бірнеше когнитивті механизмдер іске қосылады: ақпаратты қабылдау, ақпаратты түсіну, болжау механизмі, екі тілде ойлау механизмі, аударма жасау механизм және аударманы жүзеге асыру механизмдері. Ілеспе аударма ойдағыдай шығу үшін оны орындаушы тек қана қостілді маман емес, екі халықтың

мәдениетін, тарихын, менталитетін, ұлттық психологиясын жақсы білетін, дикциясы анық, дауысы тартымды, сөйлеу ырғағын мағынамен тікелей байланыстырып өзіне бағындыратын, сөзге шешен болуы міндетті [1, 87б.]. Десекте, ілеспе аударма жасау барысында уақыттың тапшылығына байланысты қате аударма жасау орын алып жатады.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Ілеспе аударма (IA) аударма қызметінің ең күрделі түрлерінің бірі болып табылады. Қазіргі ғылыми әдебиеттерде бірлескен кәсіпорын "Ауызша аударма түрлерінің бірі, бір уақытта белгілі мәтінді аудару, кәсіби аударма түрлерінің бірі" деп түсініледі [1,80], "аударма өнерінің шыңы" [2,860]. Өзінің мәні бойынша, ілеспе аударма психологиялық процесс болып табылады, онда үш негізгі кезең ерекшеленеді: ұғымды түсіну, түсіну және қалыптастыру, қабылдаушы мәдени модельдің тілдік жүйесі арқылы беру, қалпына келтіру.

Аударма іс - әрекетінің бірінші кезеңі, атап айтқанда шет тіліндегі мәтінді қабылдау- бұл мидың және сезім мүшелерінің аналитикалық және Синтактикалық функцияларын бір уақытта орындауға негізделген күрделі сенсорлық ойлау процесі. Түсіну ойды қалыптастыру және тұжырымдау арқылы, яғни ішкі сөйлеу арқылы жүзеге асырылады [3,171]. Негізгі мәселе - қандай да бір тілдің көмегімен түсіну жүзеге асырылады және оның ағымының интенсификация дәрежесі қаншалықты жоғары. Тілдік құралдарға келетін болсақ, түсіну түпнұсқа тілінің құралдарымен немесе сөйлеу әрекетінің осы түрін жоғары деңгейде – аударма тілінде, ал аудармашының жоғары шеберлігімен – ішкі жеке пәндік - схемалық семантикалық код құралдарының көмегімен жүзеге асырылуы мүмкін [3,173].

Аударма процесінің екінші кезеңі-болашақ ақпараттың негізгі мағынасын қалыптастыру. Басқаша айтқанда, осы кезеңде "мағына - идея" өзара байланысын, сондай – ақ қайта кодтауды негіздеу қажеттілігі туындайды. Егер түсіну қайта аударма тілінде жүзеге асырылса, онда мағынаны қалыптастыру бір уақытта болады және идеяны қалыптастыру, ал түсіну процесі қайта кодтау процесін қамтиды [4,37].

Аударма қызметінің үшінші, соңғы кезеңінде мәлімдеме көрсетіледі, оны аударма тілінің көмегімен қалпына келтіру жүзеге асырылады. Бірлескен кәсіпорында сөйлеу іс - әрекетінің әр кезеңін жүзеге асыру қайта құру құзіреттілігін қалыптастырудың жоғары деңгейін талап етеді. А. Тараков БК-ның келесі ерекшеліктерін атап өтті:

- 1) дискурсты бір уақытта қабылдау, декодтау және көбейту қабілетсіздігінен туындаған психологиялық ыңғайсыздық;
- 2) түпнұсқа мәтініне қайта жүгінудің болмауынан туындаған психологиялық тосқауыл, сөйлеуді тоқтата тұру, түсініксіз тіркестерді, сөздерді қайталау мүмкіндігі;
- 3) дыбысталған мәтінге түзетулер енгізу, анықталған қате түсіндірулерді жою мүмкіндіктерінің болмауы;
- 4) сөйлеудің тым жылдам қарқынына, сөйлеушінің шатастығына, сөйлеу ақауларына байланысты қате түсіндірудің пайда болу мүмкіндігі [1,88].

Бірлескен кәсіпорынның атрибутивті, маңызды сипаттамалары аударма құзіреттілігінің қалыптасу деңгейіне қойылатын жоғары талаптарды алға тартады, бүгінде олар көбінесе басқалармен сөйлеу циклдары үшін тілдік қауымдастық мүшесіне қажет нақты дағдылардың жиынтығын түсінеді [5,214]. Әр түрлі авторлардың ерекшеленген дағдыларының тізімі сәйкес келмейді және барлығы бірдей нақты белгіленбейді, бұл осы ақыл - ойлардың объективті көптігімен және олардың дұрыс иерархиясының болмауымен байланысты. Атап айтқанда, А. Тараков БК-ны сәтті жүзеге асыру үшін қажетті келесі дағдыларды атайды:

- 1) БК-ның өзіндік ерекшеліктеріне дайындық;
- 2) сөйлеушінің сөзіне назар аудару білу;
- 3) бірнеше міндеттерді назарға ала білу;
- 4) күрделі коммуникациялық жағдайлардан шығу жолын таба білу;

- 5) жылдам әрекет ету дағдылары;
- 6) психикалық тыныштық, шыдамдылық;
- 7) жылдам ойлау, тұжырымдаманы тұжырымдау [5,214]. Өз кезегінде

Р. Сеттон мыналарды атайды-аударма күзiреттiлiгiнiң модельдерi:

- 1) лексемалардың "жеке семантикалық реңктерiн" бiлуден тұратын прагматикалық және социопрагматикалық, оның iшiнде сөйлеу мiнез - құлық стратегияларын, дискурсты модельдеу ережелерiн белгiлi бiр тарихи даму кезеңiнде қабылданған функционалды стильдiң талаптарына сәйкес бiлудi қамтитын лингвистикалық күзiреттiлiк;
- 2) ақпараттық хабарламалардың нақты тақырыбын түсiну және келесi аудару үшiн қажеттi жалпы бiлiм;
- 3) ақпараттық деректердi қабылдау, түсiндiру және көбейту дағдылары, стратегиялары [6,113].

Халықаралық дипломатия саласында iлеспе аударма барасында қате аударма жасау, әлемдiк қоғамдастықта күрделi мәселелердi туындатуы мүмкiн. Сол себептi, дипломатиялық аударма аясында қате аудармаларды зерттеп, талдау өзектi мәселе. Зерттеу пәнi ретiнде дипломатиялық аударма саласында жасалған iлеспе аудармадағы қателiктер. Зерттеу мақсаты ретiнде ағылшын саясаткерлерiнiң сөздерiн қазақ тiлiне аудару барысында жасалған қателiктердi анықтап, талдау жасау.

Талқылау

Дипломатия саласында аударма жасайтын аудармашы саланың тiлдiк ерекшелiгiне, яғни тiлдiк клише, фразеологизм, кiрме сөздер және неологизм сөздерге назар аударып, сонымен қатар, дипломатия саласында iлеспе аударманы сәттi жасау үшiн тарих, мәдениет, халықаралық қатынастар және т.б. салаларда аялық бiлiм мен бiлiктiлiгi мол болуы қажет. Саяси аренада iлеспе аударма жасау барысында, мемлекетаралық түсiнiспеушiлiкке әкелген немесе қате түсiнiк қалыптастырған iлеспе аудармалар орын алған. Солардың бiрi, аудармашыларға жақсы таныс жағадай Никита Хрущевтiң қате аударылған сөзi. 1956 жылы КСРО-ның бас хатшысы Никита Хрущев Польша елшiлiгiндегi қабылдауда американдықтардың тарапына «Мы вам покажем **кузькину мать**» деген фразеологизмдi қолданған. Бұрын соңды естiмеген бұл фразеологизмдi iлеспе аудармашы «we shall show you Kuzka's mother» деп аударды, «Kuzka's mother» сөзiн ядролық қару ретiнде қабылдаған американдықтар, қоғамда резананс тудырды. Әрине, кейiн Хрущев бұл сөзi үшiн өз тарапынан кешiрiм сұрап «капитализм өзiнiң жұмысшы табын жояды» деген мағынада айтылғанын түсiндiрген. 1977 жылы демократ Джими Картер АҚШ болған президенттiке сайлауда жеңiске жетiп, сол жылы желтоқсанда Польша елiне ресми сапармен барады. Бiрақ, Ақ үйде 17 аудармашы болса да, поляк тiлiнен жетiк меңгерген аудармашы болмаған. Деседе, поляк тiлiн жақсы меңгерген деген сенiммен аудармашылардың бiрi Президенттiң сөзiн аударуға бел бұды. Джими Картердiң сөйлеген сөзi басында аса қиындық тудырмады, бiрақ Президенттiң соңғы «when I left the United States» сөзiн аудармашы «мен АҚШ-тан мәңгi кеткенде» деп аударды. Өз кезегiнде тыңдарман қауым «Ол мәңгiлiкке АҚШ-тан кетiп, Польшаға өмiр сүруге келдi» деп түсiнедi. 2019 жылы Нью-Йорктегi БҰҰ Бас Ассамблеясының 74-сессиясының Төрағасы Тиджани Мухаммада-Банде ««I want thank you, to thank both Presidents — Nazarbayev... former President Nazarbayev and President Tarja Halonen for championing The Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty Group of Eminent Persons» - «Я хочу поблагодарить вас, поблагодарить обоих президентов — Назарбаева... бывшего президента Назарбаева и президента Тарью Халонен за чемпионство Группы видных

деятелей Договора о всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний»[2]. Ілеспе аударма ағылшын тілінен орыс тіліне аударылған. Дәл осы сөзде **in championing** сөзін аудармашы аталған тұлғаларға «**бейбітшілік чемпиондары**» деген атақ берілді деген мағынада аударылып, аударманы естіген қазақ БАҚ өкілдері «Елбасына бейбітшіліктің чемпионы атағы берілді» деп жаза бастады. Дегенмен аударма дұрыс емес екендігін factcheck.kz парақшасында талданған. Ақпарат көзіне сүйенсек *in championing*- қолдау көрсету мағынасында аударылуы тиіс делінген. «Я хочу поблагодарить вас, поблагодарить обоих президентов — Назарбаева... бывшего президента Назарбаева и президента Тарью Халонензу *поддержку* (работы — Прим. ред.) Группы видных деятелей по Договору о Всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний». Көрсетілген мысалдар ілеспе аударма барысында орын алған және қате ілеспе аударма тыңдарман тарапынан қандайда бір жағдайға байланысты қате түсініктің қалыптасуына әсер етеді. Дәл осындай қателік саяси аудармада мемлекеттер арасындағы қақтығыстарға себеп болуы мүмкін.

Мақалада Британдық саясаткер, 2016 және 2019 жылдар аралығында Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Біріккен Корольдігінің премьер министрі қызметін атқарған Тереза Мэйдің жиындар мен конференцияларда сөйлеген сөздеріне және оның ағылшын тілінен қазақ тіліне жасалған ілеспе аудармаға талдау. Көп жағдайда бұрынғы премьер министр Ұлыбританияның ішкі саясаты мен Брекситтен шығуы туралы және меритократия тақырыптарында сөз сөйлеген.

Ілеспе аудармаларды талдау барысында, аудармашы тарапынан кеткен қателіктердің себептері қарастырылды. Сол себептердің бірі аялық білімнің аздығы екеніне көзіміз жетті. Мысалдар: «And that is why the UK has over 70 years been such a pioneering supporter of these organizations and more. Even more importantly, they risk the confidence and faith of those who rely upon **the blue helmets**, who rely upon that sign I stand in front of today coming to their aid in the darkest of hours» (<https://www.youtube.com/watch?v=CCdvdz5Dijc>) - «Бұдан да маңыздысы **көк шлемдерге** сенім артатын және осы белгіге сенетіндерге солардың сенімі мен тәуекел ете отырып, біздің қауіпті сағаттарда олардың көмегіне жүгінетініміз осыларға сенетінімізде» Аудармашы жіберген қателік «**the blue helmets**» - «**көк шлемдер**» деп тікелей аударуында. The blue helmets - БҰҰ бейбітшілік әскерлері деген сөз. Аударманы оқи отырып, осы сөздің мағынасына аудармашының аялық білімінің таяздығын байқаймыз. «We, the nations of the UN, need to give the Secretary-General our backing for these reforms and as an outward-looking global Britain and thesecond biggest funder of the UN the UK will remain committed to spending 0.7% of **GNI** on development and humanitarian support» (<https://www.youtube.com/watch?v=CCdvdz5Dijc>)- «... біз алдағы уақытта гуманитарлық көмектер мен оның дамуына *жалпы ішкі өнім* 0,7% беретін боламыз». Аудармада Gross national income (GNI) сөзін «жалпы ішкі өнім» деп айтарлықтай үлкен қате жіберілген. Екі сөзді жеке талдайтын болсақ, Gross National Income - Жалпы Ұлттық Өнім: бір елдің нарықтық баға бойынша есептелген, жыл бойы шығарған дайын өнімі. Ал, Жалпы Ішкі Өнім ағылшын тілінде Gross Domestic Product - мемлекет территориясындағы барлық өндірушілердің белгілі бір кезең ішінде өндірілген түпкі тауарлары мен көрсеткен қызметтерінің нарықтық құнын білдіретін жиынтық көрсеткіш. Ақпараттың қате аударылуына себеп болған аялық білімнің жоқтығы.

Ілеспе аударма барысында қате аударма жасауға себеп болатын тағы бір фактор, сөздің немесе терминдердің нақты аудармасын білмеу, сөздік қордың аздығы. Оған мысалдар: «It's not simply because our history and culture is profoundly **internationalist**, important though that is» (<https://www.youtube.com/watch?v=o0rRnTFJszU>)- «Бұның себебі біздің тарихымыз бен мәдениетіміз **халықаралықарылық деңгейде** болғандығы үшін ғана емес, дегенімен мәселе онда емес. Аударманы талдайтын болсақ, аударманың бұрмаланғаны байқалады. Қателік – «**internationalist**» - «**халықаралықарылық деңгейде**», яғни Британия

тарихы мен мәдениеті халықаралық деп қате аударма берілген. Қазақ тіліндегі баламасы «ұлтаралық»; «You can **respond** by trying to hold things together by force, tightening a vice-like grip that ends up crushing into tiny pieces the very things you want to protect» (<https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>) - «Сіз өзіңіз қорғағыңыз келетін заттарды күштеп ұстауға тырысып, жұдырығыңызды қатты қысып, жаныңызды шүберекке түйіп **жауап берсеңіз** болады». Сөйлемдегі негізгі мағына қиындықтарға төтеп беру туралы айтылған. «Жауап беру» сөзі сөйлемнің мағынасына сай келмей, түпнұсқа мағынасын дұрыс ашпай тұр;

Қате аудармаға әсер еткен келесі фактор, translator's false friend әдісі. Яғни түпнұсқа тілінде және аударма тілінде сөздің фонетикалық формасы ұқсас болып көрінетін, бірақ шын мәнінде мағынасы мүлдем басқа. Дәл осындай сөздер аудармашыны қателесуі мүмкін. Мысалыға: «Three ways you can give reassurance to others If you go to a big mass event...» ([UKPrimeMinisterBorisJohnsonCOVID-19 PressConferenceTranscriptApril 5 - Rev](https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E)) - Егер сіз бұқаралық іс-шараларға барғыңыз келсе, коронавирус жұқтырмағаныңызды 3 түрлі әдіс арқылы дәлелдеуіңіз керек болады – Түпнұсқадағы *abigmass* сөзі 1-ші аудармада бұқаралық деп қате аударылған. Мүмкін *mass* сөзі *mass media* сөзімен қателесіп, translator's false friends орыналған шығар. Бұқаралық сөзі ақпарат сөзімен тіркесіп келеді, сондықтан көпшілік жиналған жиында гендұрыс нұсқа.

Аудармаларды талдау барысында, түпнұсқа тілдегі сөйлемнің дұрыс аударылмауына қажетті трансформациялардың қолданылмауында екені анықталды. Мысалыға: «**If you're black, you're treated more harshly by the criminal justice system than if you are white**» (<https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>) – «Егер сіз **қара** болсаңыз, қылмыстық үкім **ақтарға** қарағанда сізге қаталырақ болады». Сөйлемде қара және ақ нәсілді адамдар жөнінде айтылып тұрғаны анық, бірақ аудармашы тарапынан «нәсіл» сөзі қолданылмағандықтан, аударма дөрекі мағынада берілді. Дәл осы тұста «қосу» тәсілі қолданылса, аударма сәтті шығар еді. «It's not simply because our history and culture is profoundly internationalist, **important though that is**» (<https://www.youtube.com/watch?v=o0rRnTFJszU>) - «Бұның себебі біздің тарихымыз бен мәдениетіміз халықаралықарылық деңгейде болғандығы үшін ғана емес, дегенімен **мәселе онда емес**» «Important though that is» - «мәселе онда емес» аударманы талдайтын болсақ, сөйлем мағынасы бұрмаланып, антонимдік аударма берілген. Аталған аударма тәсілі бұл аудармада қисынсыз.

Қорытынды

Қорытындылай келе, ілеспе аударма ХХ ғасырдың ортасында жеке сала ретінде пайда болған, қысқа аралықта ілеспе аудармада жалпы механизмдерді, когнитивті үдерістерді және қолданылатын техникалар мен стратегиялары аудармашы-ғалымдар тарапынан қарасырылған, десе де зерттелмеген сұрақтары бар. Соның ішінде, ағылшын тілінен қазақ тіліне ілеспе аударма жасау үдірісі, екі тіл арасындағы ерекшеліктер әлі де зерттеуді талап етеді. Мақалада қарастырылған негізгі мәселе, ілеспе аударма барысында аудармашы тарапынан кететін қателіктер талданды. Талдау материалдары ретінде 2 курс магистранттарының аударған Тереза Мэйдің сөйлеген сөздері. Нәтижесінде, ілеспе аудармада қате аударма жасауға әсер еткен факторлар: аялық білімнің аздығы, сөздер мен терминдердің аудармасын жеткілікті білмей және қажетті трансформацияларды қолданбау екендігі анықталды. Аталған факторлар түпнұсқа тілдегі ақпараттың қазақ тіліне бұрымаланып аударылуына әсер етіп, ақпаратты қабылдаушы тарапынан қате түсініктің қалыптасуына әкеліп соқтырады. Осылайша, ілеспе аударманың ерекшелігін ескере отырып, аудармашының сөйлеуінде тілдік жүйенің әртүрлі деңгейлерін талап ететін және экстралингвистикалық және интралингвистикалық факторлармен сипатталатын нормадан ауытқулар болуы мүмкін деп қорытынды жасауға болады. Жалпы алғанда, қателерді

семантикалық және тілдік деп жіктеуге болады, ұсынылған санаттардың әрқайсысы аясында кіші түрлері ерекшеленеді. Семантикалық қателер - бұл түпнұсқа ақпаратының өзгеруі немесе қабылданбауы, алушыға дұрыс емес ақпарат беретін нормадан ауытқулар. Тілдік қателер түпнұсқаның тұжырымдамалық мазмұнына іс жүзінде әсер етпейді, негізінен аудиторияның оны қабылдайтын мәдени модельді қабылдауына әсер етеді. Әрине, нормадан бұл ауытқулар толық емес және одан әрі егжей-тегжейлі зерттеуді қажет етеді.

Әдебиет тізімі

1. Аударманың өзекті мәселелері // Құраст: С.Құлманов. – Алматы: «Palitra-Press» - 2015, 296 б.87 б
2. ЖабагиеваГ.З.Видыпереводов//Успехисовременного естествознания.2015.№1– 5.С.867–869.
3. ДармодехинС.В.Изисториипереводческогодела//Историческаяисоциально-образовательнаямысль.2013.№6. С.171– 173.
4. ЗимняяИ.А.Психологическийанализперевода каквидаречевойдеятельности//Вопросытеории перевода: сб.науч.статей. М.:МГПИИЯ,1978.С. 37– 49.
5. ШвейцерА.Д.Теорияперевода.Статус,проблемы,аспекты:учебноепособие.М.:Наука,1988.214с.
6. ВасилевичА.П.Проблемыизмеренияязыковойкомпетенции//Лингвистическиеосновы преподаванияязыка.М.:Наука,1983. С. 113–136.
7. SettonR.APragmaticTheoryofSimultaneousInterpretation/doctoraldissertation,AnnArbor,Michigan,1997.124p.
8. https://kk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%B5_%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0_%D2%9B%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%8B%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%8B%D0%BD_%D1%82%D3%99%D1%81%D1%96%D0%BB%D0%B4%D0%B5%D1%80
9. <https://factcheck.kz/fact-checking/fastchesk/pravda-li-что-nursultan-nazarbaev-udostoilsya-statusa-chempiona-za-mir-svobodnyj-ot-yadernyx-ispytaniy/>
10. <https://www.youtube.com/watch?v=CCdvdz5Dijc>
11. <https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>
12. [UK Prime Minister Boris Johnson COVID-19 Press Conference Transcript April 5 - Rev](https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E)
13. <https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>
14. <https://www.youtube.com/watch?v=o0rRnTFJszU>